

Bibliotekarene – en profesjon under press?

Institusjonalisering, deinstitutionalisering og reinstitusjonalisering av et profesjonelt felt

Ragnar Audunson

Bibliotekarene utgjør en veletablert profesjon med relativt lange tradisjoner. Men er det en profesjon under press? Mye kan tyde på det. I 2012 skrev professor i informatikk Kai Arne Olsen i Aftenposten at den informasjonen han trenger som forsker, har han tilgang til fra sitt eget kontor. Han trenger ikke hjelp av universitetsbibliotekarer. Samme år skrev den meritterte bibliotek- og informasjonforskeren Dave Nicholas at digitaliseringen har fjernet behovet for en mellommann mellom informasjonen og brukeren som har behov for informasjon. «We are all librarians now», skriver han. I det vi er i ferd med å slutføre arbeidet med dette kapittelet, foregår det en skarp debatt på diskusjonslista biblioteknorge og i pressen om storbybibliotekenes ansettelsespolitikk. De etterspør i økende grad en annen kompetanse enn bibliotekarkompetansen. Er bibliotekarenes jurisdiksjon over bibliotekfeltet i ferd med å utbules? Deinstitutionaliseres profesjonen og er det i så fall et grunnlag for reinstitusjonalisering? Det er spørsmål som skal diskuteres i dette kapittelet.

Hvem er bibliotekarene?

Profesjoner og profesjonsteori

For å kunne analysere bibliotekarene som profesjon må vi naturligvis avklare følgende spørsmål: Hvem er de – og hva er en profesjon? Hvem tilhører profesjonen? Hvordan er forholdet mellom profesjon og institusjonen bibliotek?

La oss starte med en definisjon av profesjoner. Store norske leksikon (SNL) har en særdeles kortfattet definisjon: «Profesjon, yrke som man er faglært i» (Profesjon, 2014), mens engelskspråklige Wikipedia definerer begrepet slik: «A profession is a vocation founded upon specialized educational training, the purpose of which is to supply objective counsel and service to others, for a direct and definite compensation, wholly apart from expectation of other business gain»⁵ (Profession, 2015).

Profesjonsforskere er ikke enige om en definisjon, selv om de fleste vil akseptere særtrekkene som listes i Wikipedia-definisjonen. Jeg velger å utvikle mine resonnementer hovedsakelig på Andrew Abbotts (1988) forståelse av profesjoner. Han gir ingen klar og avgrensede definisjon, men bygger en teoretisk modell av det han kaller profesjonssystemet. Profesjonene bygger sin legitimitet på en *kunnskapsbase* som er bygd opp av vitenskapelig kunnskap som utøverne kan omsette til praksis. Profesjonene skiller seg fra andre yrkesgrupper ved at de har en større grad

⁵ Andrew Abbott, som vi forankrer vår definisjon på, har ellers en interessant kritisk gjennomgang av denne Wikipedia-artikkelen (og sine egne blinde profesjonsflekker) i den meget underholdende artikkelen *Varieties of ignorance* (Abbott, 2010).

av autonomi i yrkesutøvelsen. Dette skyldes først og fremst den spesialiserte kunnskapen de forvalter, og som det er vanskelig å regulere utenfra. Elliot Freidson (2001, s. 17) peker på to forutsetninger for at samfunnet har tillit til profesjonenes kunnskaper og dermed også til profesjonen:

1. Kunnskapen er så avansert og spesialisert at den bare kan oppnås gjennom langvarig utdanning og praksis.
2. Kombinasjonen av vitenskapelig teori og skjønn i profesjonsutøvelsen gjør at den ikke kan automatiseres eller kommodifiseres⁶.

Hos Abbott er *jurisdiksjon* – koblingen mellom kunnskap og arbeidsoppgaver – det sentrale begrepet. En profesjon har kontroll over arbeidsoppgaver gjennom sin jurisdiksjon, og profesjonene endres og omformes gjennom konkurranse med andre yrkesgrupper om denne kontrollen. Profesjoner kan sikre denne kontrollen ved å framsette *jurisdiksjonelle krav* på tre arenaer: i lovverket, på arbeidsplassen eller i offentligheten. Profesjoner, som kollektive aktører, kan oppnå monopol over arbeidsoppgaver ved å få gjennomslag for sine krav gjennom lovverket, som er den sterkeste sikringen av jurisdiksjon. I Norge er for eksempel helseprofesjonenes jurisdiksjon sikret gjennom Helsepersonelloven.

Jan Nolin (2008) har på noen punkt kritisert det han kaller for det tredje stadiet i profesjonsforskningen og som Abbott må kategoriseres som en sentral representant for. Denne forskningen har et utenfra-blikk på profesjonene og leverer ikke kunnskap som er relevant for dem og kan bidra til å utvikle dem, hevder han. Vi *har* profesjoner og det er i samfunnets interesse at de leverer tjenester av så høy kvalitet som mulig. Det skal profesjonsforskningen slik Nolin forstår den, bidra til. Den profesjonsforskningen han kritiserer, er preget av en slags mistankens hermeneutikk: Profesjonene er først og fremst ute etter å sikre egen status og prestisje og det skal profesjonsforskningens utenfra-blikk avsløre. Som en bibliotek- og informasjonsvitenskapelig forsker som nettopp har som mål å generere kunnskap som er utviklende for profesjonell praksis, har jeg sans for Nolins argumenter. Jeg vil derfor søke å kombinere Abbotts perspektiv med vekt på kampen om jurisdiksjon med mitt ståsted som en praksisorientert bibliotek- og informasjonsvitenskapelig forsker.

Hvem er bibliotekarene?

De fleste av oss er i kontakt med bibliotekarer gjennom livet. Folkebibliotekene er vår mest brukte kulturinstitusjon etter kinoen (Vaage, 2012). Studenter er i kontakt med bibliotekarer i forbindelse med utdanning og mange i forbindelse med jobb. Vi finner bibliotekarer i så å si alle samfunnssektorer og på alle politikkområder. Vi finner dem også i privat sektor. Statoil er et eksempel på et selskap som tradisjonelt har ansatt mange bibliotekarer. Vi finner dem i departementer og andre deler av forvaltningen, i helsevesenet, i private og offentlige arkiv, i mediebedrifter, på

⁶ Uttrykket kommodifisering av kunnskap er hentet fra Abbott (1988, s. 146–147), og betyr at ekspertkunnskap erstattes av standardisering (for eksempel juridiske kontrakter) eller verktøy (typisk teknologiske nyvinninger).

advokatkontorer, i Internett-industrien, for å nevne noen virksomhetstyper utenfor bibliotekene der profesjonskompetansen er etterspurt.

Dette mangfoldet skaper kompleksitet. De fleste andre profesjoner er knyttet til ett politikkområde og er sentrale med hensyn til å konstituere dette politikkområdet. Legene og de andre helseprofesjonene er knyttet til det helsepolitiske feltet; lærerne er knyttet til utdanningsfeltet, juristene er sentrale med hensyn til å konstituere rettsvesenet osv. Folkebiblioteksektoren kan vi si representerer et avgrenset politikkområde og bibliotekarene er sentrale med hensyn til å konstituere det. Men det er bare drøyt 40 prosent av bachelorkandidatene med bibliotek- og informasjonsvitenskap som arbeider i folkebibliotekene (Bøyum, Dahl, & Pharo, 2015). De øvrige arbeider for eksempel i sykehusbibliotek og er knyttet til det helsepolitiske feltet, i videregående skoler og er knyttet til det utdanningspolitiske feltet, i universitets- og høyskolebibliotek og er knyttet til feltet for høyere utdanning og forskning. Dette gjør profesjonen svært kompleks. Et særtrekk er også at mange yrkesutøvere er knyttet til områder der andre profesjoner er primærprodusenter. Bibliotekarene representerer en hjelpeprofesjon i slike virksomheter⁷.

Men hvem snakker vi om når vi snakker om bibliotekarene?

Svaret på det spørsmålet er ikke opplagt. Bibliotekar er, i likhet med journalist, ingen beskyttet tittel. Profesjonen har derfor ikke fått gjennomslag for sine juridiske krav i lovverket, for å bruke Abbotts terminologi. Det finnes ingen autorisasjonsordninger slik tilfellet er for eksempel med helsepersonell og det finnes ingen definerte krav til hva en profesjonsutdanning som skal kvalifisere for yrkesutøvelse på feltet, skal inneholde. Den eneste stillingstypen i Norge der det er påkrevet med bibliotek- og informasjonsfaglig utdanning på bachelornivå, er stillingen som kommunal biblioteksjef. I 2013 ble *Lov om folkebibliotek* revidert (Folkebibliotekloven, 1986). Et av stridsspørsmålene var da om kravet om at den kommunale biblioteksjefen skal ha fagutdanning skulle beholdes eller ikke. Stortinget vedtok å beholde dette kravet. I forskriftene til loven er dette nå spesifisert slik at den som skal lede folkebiblioteket i en kommune enten skal ha bachelorgrad i bibliotek- og informasjonsvitenskap definert som en bachelorgrad med minst 120 studiepoeng bibliotek og informasjonsfag i fagkretsen *eller* en hvilken som helst bachelorgrad supplert med minimum 60 studiepoeng bibliotek- og informasjonsvitenskap. Til det øvrige personalet er det ikke stilt utdanningskrav. I universitets- og høyskolebibliotek, spesialbibliotek, bedriftsbibliotek mv. kan arbeidsgiverne i prinsippet ansette den de måtte ønske i en stilling som bibliotekar.

Bibliotekarer er altså en profesjon som må bygge sin legitimitet gjennom tillit hos arbeidsgivere i ansettelsesprosesser og hos folkeopinionen generelt. Vi kan gå dypere inn i hvordan dette kan gjøres ved å betrakte profesjoner som institusjoner. Dels er

⁷ Man kan argumentere for at dette ikke er så spesielt for bibliotekarene – det gjelder også jurister utenfor domstolene og advokatfirmaene, mange økonomer mv.

profesjoner institusjonalisert i en betydning som er sentral i tradisjonell institusjonell teori representert ved Philip Selznick. Å institusjonalisere er etter Selznicks definisjon «to infuse with value beyond the technical requirements of the task at hand» (Selznick, 1984). Altså: Å fylle med mening utover de tekniske kravene som løsningen av en oppgave representerer. Profesjoner er nettopp fylt med mening i denne forstand. Deres praksis og handlingsrepertoar er tungt forankret i verdier, og måten å løse oppgaver på, er ikke uten videre lette å bytte ut. En sentral oppgave til lederne i et slikt verdi- og meningsforankret system er å sikre institusjonens integritet og overlevelse. Lederne for profesjonsorganisasjoner som lege- eller advokatforeningen skal sørge for at profesjonenes integritet og normer opprettholdes over tid. Institusjonell teori kan hjelpe oss til å forstå en profesjons jurisdiksjon over et saksområde så vel som profesjonell praksis og profesjoners utvikling. Normer og regler som vi tar for gitt og opplever nærmest som naturgitte, kan vi si er sterkt institusjonaliserte. At man må ha medisinsk embetseksamen og helst spesialistutdanning i allmenntidisin for å praktisere som fastlege, kan sies å være et slikt tatt-for-gitt-norm. Sannsynligvis er det langt færre som tar for gitt at man må ha bachelorgrad i førskolepedagogikk for å bestyre en barnehage, til tross for at førskolelærerne, i motsetning til bibliotekarene, har fått støtte i lovs form for sine krav om pedagogisk bemanning i barnehager. Det er interessant å studere hvor sterkt en profesjons krav på jurisdiksjon over et felt står. Er kravet om profesjonsutdanning hos dem som skal hjelpe oss med de problemene vi går til et bibliotek for å få løst, sterkt eller svakt institusjonalisert? Ligner profesjonen i så måte mest på legene eller mest på førskolelærerne?

Når jeg i det følgende skriver om «bibliotekarene» mener jeg først og fremst personer med profesjonsutdanning i faget. I Norge har det stort sett vært en person med utdanning fra det som fram til 1994 het Statens bibliotek- og informasjonshøgskole, nå Institutt for arkiv-, bibliotek og informasjonsfag ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Siden 1995 har man i Norge også kunnet utdanne seg til bibliotekar ved Universitetet i Tromsø. Nå er det også mulig ta en bachelorgrad i skolebibliotek-kunnskap ved Universitetet i Agder. Framveksten av et yrkeskorps forankret i en egen profesjonsutdanning er en viktig del av profesjonaliseringsprosessen.

Internasjonalt kan det knapt herske tvil om at bibliotekarene representerer en profesjon. Bibliotek- og informasjonsvitenskap er forankret som et profesjonsorientert universitetsfag i de fleste land. Man har nasjonale og internasjonale profesjonsorganisasjoner.

Men den institusjonstypen som vi kan si representerer bibliotekarenes kjerneinstitusjon – bibliotekene – bemannes ikke bare av personer med bibliotekfaglig profesjonsutdanning eller andre informasjonsfaglige utdanninger. Dels ser vi en kamp mellom ulike utdanningsgrupper, dels er det slik at det kan være rimeligere å sammenligne bibliotekarene med ingeniører enn med leger og jurister, som Abbott (1998) antyder. Man kan få tilgang til både ingeniør- og bibliotekaryrket uten profesjonsutdanning. Kjemikeren eller litteraturviteren kan også bli bibliotekar. Den

britiske profesjonsorganisasjonen CILIP – Chartered Institute of Library and Information Professionals – slår på sin hjemmeside fast at det beste utgangspunktet for opptak i organisasjonen, er en grad i bibliotek- og informasjonsvitenskap fra et av 17 CILIP-akkrediterte program ved britiske universitet. Men en slik grad er ingen absolutt betingelse for å tas opp i CILIP. I verdens eldste og største profesjonsorganisasjon på feltet – American Library Association (ALA) – har man ulike medlemskategorier: bibliotekarer, studenter i bibliotek- og informasjonsvitenskap, administrativt støttepersonale og venner av biblioteket. Men i de to profesjonskategoriene bibliotekarer og studenter, er det bare de med en bibliotek- og informasjonsfaglig forankring som kan tas opp.

Også i norske bibliotek er det mange med andre utdanningsbakgrunner som er ansatt som bibliotekarer: Universitetsbibliotekarene med minimum hovedfag i en akademisk disiplin og skolebibliotekarene i grunnskolen med lærerutdanning er de største og viktigste gruppene på feltet uten bibliotek- og informasjonsvitenskapelig profesjonsutdanning. I grunnskolen er det bare et mindretall – 12 prosent i 2007 – av dem som har ansvaret for skolebiblioteket som har bibliotekfaglig utdanning. I videregående skoler er andelen fagutdannede bibliotekarer betydelig høyere, om lag 60 prosent i 2007, men også der er det mange med annen utdanning (Barstad, Audunson, Hjortsæter, & Østlie, 2007). For mange av disse er ikke profesjonsidentiteten som bibliotekar sentral. Lærerne i skolebibliotekene opplever seg nok først og fremst som lærere – i de fleste tilfelle er bibliotekarstillingen en liten brøk av lærerstillingen. For noen av universitetsbibliotekarene har bibliotekarstillingen vært en mellomstasjon på veien inn i academia som forsker og lærer. Men mange har blitt integrert i profesjonsfeltet og vært svært aktive debattanter og aktører på profesjonsfeltets felles arenaer. Flere av lederne i Norsk bibliotekforening (NBF) har kommet fra universitetsbibliotekarenes rekker, for eksempel Gerhard Munthe som ledet foreningen fra 1965 til 1969, John Brandrud fra 1975 til 1977, og Per Morten Bryhn fra 1986 til 1988. Noen av de viktigste aktørene i byggingen av det bibliotekfaglig profesjonsfeltet i Norge har hatt sitt faglige utgangspunkt på andre akademiske felt enn det bibliotekfaglige. Det gjelder for eksempel sentrale strateger som filologen Karl Fischer, som sammen med Haakon Nyhuus var en av de viktigste strategene bak folkebibliotekrevolusjonen for hundre år siden; det gjelder overbibliotekar Wilhelm Munthe, som ledet Universitetsbiblioteket i Oslo fra 1922 til 1953, som hadde tett kontakt med det internasjonale fagfeltet og brakte impulser derfra til Norge, og som ledet både NBF og den internasjonale bibliotekorganisasjonen IFLA; det gjelder Harald Tveteraas, som overtok etter Munthe som overbibliotekar og som ble det første lederen for Riksbibliotek tjenesten, og som insisterte på bibliotekfaget som et eget fag som ikke kan overlates amatører (Eidslott, 1998).

Da et departementsoppnevnt utvalg i 1921 la fram et forslag til reformer i norsk bibliotekvesen, foreslo flertallet opprettelse av en bibliotekskole. Filologen Karl Fischer var en sentral person i dette flertallet, som argumenterte for at også de ansatte i universitetsbibliotekene burde ha slik utdanning. Utdanning i universitetenes

disiplinfag var ikke tilstrekkelig, mente flertallet. Mindretallet, som kom fra universitetsbiblioteket og representerte universitetsbibliotekarene, argumenterte imidlertid sterkt for nødvendigheten av forankring i universitetenes disiplinfag. Denne spenningen mellom disiplin og profesjonsutdanning har vært permanent tilstede på feltet gjennom hele dets historie. Det rimelig å se de profesjonsutdannedes posisjon i forhold til bibliotekansatte med andre utdanningsbakgrunner som et uttrykk for styrken i profesjonsfeltets institusjonalisering. Å diskutere dette forholdet blir dermed en viktig problemstilling i dette kapittelet.

I forbindelse med ansettelse av ny sjef for landets største folkebibliotek – Deichmanske bibliotek – i 2013, ble spørsmålet om profesjonsfaglig utdanning mye diskutert på e-postlisten *biblioteknorge* og i Bibliotekarforbundets blad *Bibliotekaren*. Oslo kommune valgte å ansette en søker uten bibliotekfaglig utdanning eller bakgrunn. Men Deichman har hatt seks sjefer siden 1898, da bibliotekrevolusjonen ble innledet. Haakon Nyhuus ledet biblioteket fram til 1913. Han hadde bibliotekerfaring fra USA, men ikke formell utdanning. Etter Nyhuus fulgte Arne Arnesen, som satt som sjef til han døde i 1943. Heller ikke han hadde bibliotekfaglig utdanning. Det hadde heller ikke Henrik Hjartøy, som ble ansatt i 1946 og satt i stillingen til 1962, etterfulgt av filologen Hans Fløgstad, som i likhet med forgjengerne også hadde en lang sjefsperiode som strakte seg helt fram til 1986. I 1986 satte den bibliotekfaglig utdannede Liv Sætren seg i sjefsstolen der hun ble sittende ut 2013. Da fikk igjen hovedstadens folkebibliotek en sjef uten bibliotekfaglig utdanning – Kristin Danielsen med utdanning som danser og en mastergrad i kulturledelse.

Institusjon, profesjon og samfunnsoppdrag

I denne teksten kommer vi til å være opptatt av det vi kaller profesjonens samfunnsoppdrag. Det er nødvendig å presisere hva vi skal mene med dette begrepet og forholdet mellom institusjon, profesjon og samfunnsoppdrag.

For å ivareta noen oppgaver av grunnleggende betydning, etablerer samfunnet institusjoner som sykehus og andre helseforetak, skoler, forsvar osv. og definerer hva som skal være disse institusjonenes samfunnsoppgave. I mange tilfeller er samfunnsoppdraget nedfelt i lovverket. Menneskene som bemanner og bekvinner institusjonene vil ha ulike fagbakgrunn. Det har Bertolt Brecht lært oss i diktet om den lesende arbeiders spørsmål. Forsvaret trenger både generaler og kokker, skolen både lærere og vaktmestere, sykehuset både helsefaglig personell og økonomer, biblioteket både bibliotekarer og IT-eksperter. Men noen av de personalkategoriene som opprettholder institusjonene, representerer i særlig grad den aktuelle institusjonens kjernekompetanse, verdigrunnlag og samfunnsoppdrag og har tilegnet seg dette gjennom langvarige, akademisk forankrede profesjonsutdanninger. Krigsskoleutdannede offiserer, ikke kokker og IT-eksperter, representerer dette i forsvaret, lærerne gjør det i skoleverket, prestene i kirka, helseprofesjonene i helseinstitusjonene og bibliotekarene i biblioteket. Ofte er krav til profesjonsutdanning for dem som skal inneha disse sentrale posisjonene i de ulike institusjonene, nedfelt i lov og forskrift.

Profesjonsutdanningene fokuserer ikke bare på profesjonskompetanse i teknisk forstand, men i aller høyeste grad også på verdigrunnlag og samfunnsoppdrag. I utgangspunktet vil det langt på vei være identitet mellom profesjonens verdigrunnlag og samfunnsoppdrag og den institusjonen den aktuelle profesjonen er knyttet til. Men dersom det oppstår konflikt, dersom for eksempel organisasjonskonsulenter og politikere styrer sykehusene i en retning som vil være skadelig for helseverdiene, forventer vi at legene og de øvrige helseprofesjonene – men ikke nødvendigvis økonomene og sykehusets HR-ansatte – skal stå opp for helseverdiene. En sykepleier ansatt i et sykehjem eid av det private konsernet Aleris skal ikke bare være lojal mot den virksomheten hun eller han er ansatt i. Vedkommende er i også og i like høy grad forpliktet av sykepleieprofesjonens verdigrunnlag og samfunnsoppdrag.

Nå varierer forholdet mellom institusjon og profesjon for ulike profesjonsfelts vedkommende. Bibliotekarprofesjonen har vokst ut av bibliotekene. Først kom bibliotekene, etter hvert ble det utviklet yrkesmessige standarder og faglige normer. Vi fikk yrkesutdanninger og så – ganske nylig – akademisk forankrede profesjonsutdanninger. De klassiske profesjonene – med unntak av teologi – har ikke vært så tett knyttet til bestemte institusjoner. Legevitenskapen er ikke noen sykehusvitenskap og jussen ingen domstolvitenskap. De studerer henholdsvis helseproblemer og hvordan sykdommer kan helbredes og de rettslige sidene av menneskelige relasjoner og sosiale strukturer. Profesjoner som er tett knyttet til institusjoner som jo er i forandring, vil sannsynligvis være mer sårbare enn profesjoner som har en historie og en forankring utenfor institusjonene.

Framveksten og institusjonaliseringen av feltet

Schreiber (2006) beskriver bibliotekarprofesjonen som en *velferdsprofesjon*. Det betyr, om hun har rett, at bibliotekarene som en utviklet profesjon er et barn av det 20. århundre - først og fremst av perioden etter 1945 da utviklingen av velferdsstaten skjøt fart. Og det er nok riktig at det først og fremst er fra overgangen mellom det 19. og 20. århundre at vi kan snakke om framveksten av en profesjon og et profesjonelt felt. Før det hadde vi en liten håndfull ansatte i de få bibliotekene som kunne holde seg med slikt. De hadde sin utdanning i klassiske universitetsfag, først og fremst filologiske fag. Framveksten av et yrkeskorps med profesjonsfaglig utdanning i bibliotekfag og med en profesjonsfaglig identitet og profesjonsambisjoner, er et barn av det 20. århundre – av velferdsstatens politikk med sikte på å demokratisere adgangen til kulturelle goder og til utdanning.

Men vi hadde *bibliotekinstitusjoner* før vi fikk en bibliotekarprofesjon. Arven fra disse institusjonene, for eksempel Universitetsbiblioteket som ble etablert i 1811, preger bibliotekfeltet og har avleiret seg i verdier og tradisjoner som ble en del av det vi kan kalle profesjonens verdigrunnlag, for eksempel folkeopplysningsnormen. De ikke-bibliotekarene som formet de første moderne bibliotekene, ga impulser også til bibliotekarprofesjonen da den begynte å vokse fram. Skal vi forstå den moderne

bibliotekarprofesjonens utvikling, må vi derfor gå tilbake til disse røttene fra den før-profesjonelle tiden.

Rotsystemet

Viktige deler av profesjonens verdigrunnlag er forankret i utviklingstrekk og bibliotekinstitusjoner som vokste fram som en del av modernitetens utvikling, lenge før vi kunne snakke om noen bibliotekarisk profesjon. Sentrale milepæler fra denne førprofesjonelle tiden som har resultert i varige avleiringer er for eksempel:

1. Det aristokratiske borgerskapets nasjonsbyggingsprosjekt mot slutten av det 18. og begynnelsen av det 19. århundre. Nasjonen hadde behov for å dokumentere sin kultur for å skape nasjonal identitet. Nasjonalbibliotekene ble et sentralt element her. I Norge fylte Universitetsbiblioteket som ble etablert i 1811, denne oppgaven.
2. Framveksten av en akademisk offentlighet og universiteter bygd på det humboldtske universitetsideal. I Norge resulterte det for eksempel i etableringen av Vitenskapselskapet i Trondheim og, ikke minst, Det kongelige Frederiks universitet i Christiania med dets universitetsbibliotek. Tradisjonene fra den gang har preget universitetsbibliotekene og bibliotekarprofesjonen til det siste, synet på kunnskap som noe som har en verdi i seg selv. I et annet kapittel i denne boka skriver Øivind Frisvold om hvordan den tyske tradisjonen med vekt på utdanning fra universitetets fagdisipliner, har preget universitetsbibliotekarene til det siste og dermed bidratt til en todeling av profesjonen
3. Framveksten av en offentlig sfære med ideen om at sannhet er noe vi nærmer oss – men aldri kan være sikre på at vi har nådd fullt ut - ved at ideer får brynes fritt mot hverandre og at man derfor trenger institusjoner som kan gjøre ideer og åndsprodukter fritt tilgjengelig. En fungerende offentlighet forutsetter en informasjons- og kunnskapsmessig allmenning som er fritt tilgjengelig og noen som kan forvalte denne allmenningen. Å bidra til å forvalte og sikre en kulturell og kunnskapsmessig allmenningen er en sentral del av profesjonens verdigrunnlag.
4. Framveksten av demokrati og idealet om den informerte og myndige borger som treffer rasjonelle valg med utgangspunkt i tilgang på allsidig og relevant informasjon og kunnskap.
5. Bestrebelsene rettet inn mot å opplyse den uopplyste allmuen gjennom blader og allmueboksamlinger. Sentrale navn her er Henrik Wergeland, Eilert Sundt og Ole Vig. Da det moderne folkebiblioteket vokste fram og etterhvert ble dominert av profesjonelle bibliotekarer, tok profesjonen opp i seg den altruistiske folkeopplysningstradisjonen som preget disse pionerene. Når biblioteklovens formålsparagraf i 2013 ble revidert og formuleringene om bibliotekene som uavhengige møteplasser og arenaer for offentlig samtale ble understreket, er det et eksempel på at denne arven fremdeles er levende.

Profesjonsfeltets framvekst og begynnende institusjonalisering

1900–1920: Nyhuus-revolusjonen

Det er naturlig å gjøre et skille mellom tiden før og etter folkebibliotekrevolusjonen som kom til Norge ved inngangen til det 20. århundre. Ved utgangen av det 19. århundre kunne antall heltidsansatte i norske bibliotek telles på to hender. De fleste av dem var ansatt ved Universitetsbiblioteket i Kristiania og bibliotek ble i hovedsak drevet av folk som hadde andre hovedbeskjeftigelser. Man var langt unna den kritiske massen som kreves for at man kan snakke om en yrkesgruppe, for ikke å si en profesjon.

Det er vanskelig å overvurdere den profesjonsbyggende effekten av bibliotekrevolusjonen knyttet til Haakon Nyhuus' navn og de initiativene som ble tatt i kjølvannet av den. Arenaer for profesjonsfaglig kommunikasjon i form av nasjonale bibliotekmøter og etablering av et bibliotekfaglig tidsskrift, etablering av faglige organisasjoner, en begynnende innmarsj av profesjonsutdannede bibliotekarer og kimene til et offentlig bibliotekpolitisk felt kan tilbakeføres til Nyhuus-revolusjonen.

Da Haakon Nyhuus i 1898 ble sjef for Deichmanske bibliotek, kom han fra USA der han blant annet hadde arbeidet i Chicago Public Library og blitt kjent med det moderne folkebibliotek eller «public library»-konseptet som hadde vokst fram i USA i ti-årene etter 1850 og som nå var i ferd med å spre seg internasjonalt. I noen grad kom han imidlertid til forberedt mark. Noen hadde gått foran, og hadde, som døperen Johannes, varslet det nye bibliotekbudskapets komme. Hans Tambs Lyche med tidsskriftet *Kringsjaa* som plattform hadde også vært i USA og var kjent med det nye folkebibliotekkonseptet. Sammen med amanuensis Karl Fischer fra Universitetsbiblioteket – en sentral strateg i byggingen av det nye profesjonsfeltet – lagde han i 1896 en plan for etablering av et moderne folkebibliotek i Kristiania, en plan byens formannskap diskuterte og sluttet seg til. Men Haakon Nyhuus var den store gründeren. I løpet av de 15 årene han var sjef for biblioteket i Oslo, gjennomførte han det som er blitt kalt en bibliotekrevolusjon. Han etablerte det moderne folkebibliotekkonseptet i Norge og for en tid var Norge det ledende biblioteklandet i Norden. Mens UBO hadde hentet sin inspirasjon fra Tyskland, knyttet Nyhuus Norge til det som framfor noe var den framvoksende profesjonens hjemland: USA.

Framveksten av folkebibliotekene ledet både i Norge og internasjonalt til framvekst av et yrkeskorps stort nok til at man kunne snakke om en yrkeskategori med bibliotekfaglig arbeid som heltidsbeskjeftigelse og interesser og ambisjoner som kollektiv, og som ga grunnlag for profesjonsorganisasjoner, profesjonstidsskrifter og utdanningsinstitusjoner.

Sentrale elementer i folkebibliotekkonseptet og dermed i folkebibliotekarenes profesjonelle verdigrunnlag er (Audunson, 1996, s. 31-32):

- Tjenestene skal være gratis
- Man skal drive aktiv formidling og sette inn tiltak for å lette tilgangen, for eksempel åpne hyller.
- Samfunnsoppdraget er knyttet til opplysning og kunnskaps- og kulturformidling, men underholdning og eskapisme anerkjennes som legitimt og som et virkemiddel for å nå ut.
- Forholdet mellom bibliotekar og låner er paternalistisk i den forstand at bibliotekaren setter sammen tilbudet ut fra faglige kvalitetskriterier og bestreber seg på å formidle kvalitet – ikke bare dekke etterspørsel.
- Deweys desimalklassifisering brukes for å organisere og presentere bibliotekets samlinger. Kunnskapsorganisatorisk kompetanse blir en sentral del av kjernekompetansen til den framvoksende profesjonen.

I Norge var som nevnt Nyhuus sentral med hensyn til å implementere det moderne folkebibliotekkonseptet. Utgangspunktet var Oslo og Deichmanske bibliotek, men det statlige nivået fulgte opp med bibliotekreformen av 1902 (Byberg & Frisvold, 2001; Salvesen, 2001). En annen viktig milepæl er etableringen Norsk bibliotekforening (NBF) i 1913. Den norske bibliotekforeningen er imidlertid ikke en *profesjonsorganisasjon* på samme måte som ALA og CILIP som er omtalt over. Selv om bibliotekarene har dominert foreningen fra starten av og selv om de nasjonale bibliotekmøtene som er foreningens viktigste arrangement, er en møteplass for profesjonen, har NBF fra starten av vært en politisk forening for alle som er interessert i og opptatt av bibliotek. NBF skulle fremme «biblioteksaken».

Kimene til bibliotekfeltet som et nasjonalt politisk og forvaltningsmessig felt fulgte i kjølvannet av denne revolusjonen: En deltidsstilling som bibliotekkonsulent i Kirkedepartementet ble opprettet i 1902 – en stilling som for øvrig Haakon Nyhuus fikk. Det var et bidrag til å definere bibliotekfeltet som et politikfelt. Ett trekk ved profesjoner er nettopp at de er sentrale i å konstituere politikkområder, slik juristene konstituerer det rettspolitiske feltet og helseprofesjonene det helsepolitiske. I 1901 satte departementet ned en komite som skulle utrede tiltak for å utvikle folkebibliotekene i Norge. Komiteen besto av Karl Fischer, byråsjef J.V. Heiberg fra Kirkedepartementet og Haakon Nyhuus. Denne komiteen la fram forslaget til det som i ettertid gjerne omtales som Bibliotekreformen av 1902.

Møteplasser og felles arenaer for profesjonsutøverne vokste også fram i direkte tilknytning til Nyhuus-revolusjonen. De bidrar til å skape en profesjonell identitet og de representerer arenaer for yrkesutøvere som eksisterer mellom de enkelte arbeidsplassene, der profesjonsutøverne kan engasjere og møtes som nettopp det – profesjonsutøvere og ikke ansatte ved bibliotek x eller y, slik DiMaggio og Powell har beskrevet for museumsfeltets vedkommende. (Di Maggio and Powell, 1991). I

1908 fant det første nasjonale bibliotekmøtet sted – et arrangement som vi kan si pekte fram mot etableringen av NBF i 1913. Et profesjonsfelt forutsetter eksistensen av en profesjonell offentlighet i form av konferanser, profesjonstidsskrifter og profesjonsorganisasjoner (DiMaggio, 1991). Institusjonaliseringen av nasjonale bibliotekmøter samt etableringen av Norsk bibliotekforening og tidsskriftet *For folke- og skoleboksamlinger* (startet opp av Karl Fischer i 1907), ble til *Bok og bibliotek* fra 1933 og er fortsatt det sentrale profesjonstidsskriftet på feltet) var slik viktige milepæler i byggingen av det bibliotekariske profesjonsfeltet og en bibliotekfaglig offentlighet.

I løpet av ikke stort mer enn en ti-årsperiode var helt sentrale byggesteiner i institusjonaliseringen av det bibliotekariske profesjonsfeltet lagt.

Det var også i denne perioden at de første profesjonsfaglig utdannede bibliotekarene begynte å prege feltet. Arne Kildal, som ble sjef for Bergen offentlige bibliotek i 1910 og som var direktør for Statens bibliotektilsyn fra 1949 til 1954, reiste til USA i 1905 og tok en bachelorgrad i bibliotekfag. Han var en av de første med akademisk profesjonsutdanning på feltet. Den aller første var formodentlig Martha Larsen, som ble ansatt som biblioteksjef ved Trondheim bibliotek i 1902. Hun hadde eksamen fra New York State Library School, dit Melvil Dewey flyttet verdens første bibliotekskole i 1889, etter at han kom i konflikt med Columbia College der skolen først ble etablert. Hun reorganiserte biblioteket i Trondheim etter den amerikanske folkebibliotekmodellen (Grut, 2003). Hun har imidlertid ikke fått samme plass i historien som sin samtidige Haakon Nyhuus.

I tiårene etter var det mange bibliotekarer som skulle bli toneangivende på folkebibliotekfeltet som reiste til USA, tok bibliotekutdanning og bidro gjennom det til å spre og befeste internasjonale profesjonsfaglige standarder og normer på det norske bibliotekfeltet. Som vi skal komme tilbake til, fikk Larsen og Kildal etter hvert følge av mange.

Perioden fram til 1940 kan vi si preges av:

1. En profesjonalisering i form av et betydelig inntog av bibliotekarer med utenlandsk fagutdanning.
2. En fortsatt utbygging og styrking av det norske fagmiljøets tilknytning til det internasjonale profesjonsfeltet.
3. Bestrebelse med sikte på å etablere en norsk profesjonsutdanning
4. Utvikling av bibliotekfeltet som politisk felt, for eksempel gjennom vedtaket av den første norske lov om folkebibliotek i 1935 og gjennom den begynnende utviklingen av en kulturpolitikk med sikte på å demokratisere tilgjengeligheten til kultur.

5. En deling av feltet, der universitetsbibliotekarene holder fast ved forankringen i universitetets vitenskapsdisipliner mens folkebibliotekarene insisterer på profesjonskompetansens betydning.

Men mange av de tidlige strategene i byggingen av profesjonen var ikke selv bibliotekarer. De var menn og de hadde først og fremst sin forankring i de humanistiske disipliner. Noen av dem – ikke minst Haakon Nyhuus og Henrik Hjartøy – hadde en relativt nødtørftig formell utdannelse. Med amerikabibliotekarene kom kvinner med fagutdanning for fullt inn i profesjonen Om lag 100 med slik utdanningsbakgrunn kom inn på feltet fram til 1940.. Et tilskudd på 100 bibliotekarer med fagutdanning var viktig og formende for det tross alt lille norske fagmiljøet. Mange av dem ble markante ledere og faglige entreprenører som kom til å sette sitt tydelige preg på feltet, for eksempel Maja Schaaning som var sjefsbibliotekar i Drammen og medlem av Norsk bibliotekforenings første styre, Rikka Deinboll som var sentral i byggingen av barnebibliotekarprofesjonen samt Gerd Wang – den sentrale strategen i byggingen av en norsk profesjonsutdannelse. Blant de få mennene med utdanningsbakgrunn fra USA var Arne Kildal og NTHs biblioteksjef Jon Ansteinsson.

En akademisk forankret profesjonsutdanning som formidler profesjonens kjerne-kunnskap, der studentene sosialiseres inn i profesjonens normer og verdigrunnlag og kan reflektere over samfunnsoppdraget, er et sentralt element i profesjonaliseringsprosessen. Det tok det tid før man fikk i Norge, selv om behovet for en slik utdanning ble påpekt av Haakon Nyhuus allerede på det første nasjonale bibliotekmøtet i 1908. En departementsoppnevnt komite under ledelse av Karl Fischer la fram en innstilling i 1921 der det ble foreslått å etablere en felles utdanning for folkebibliotekarer og bibliotekarer i vitenskapelige bibliotek. Flertallet i komiteen hadde sin bakgrunn fra folkebibliotekfeltet. De argumenterte med profesjonell selvbevissthet. Å være bibliotekar er et «divskall med en viktig oppgave i utformningen av fremtidens samfund». (Bibliotekkomiteen av 1919, s. 47). Her framheves altså samfunnsoppdraget. Det sentrale argumentet for en felles utdanning for folkebibliotekarer og universitetsbibliotekarer etter amerikansk mønster – selv om en universitetsbibliotekar i sitt daglige virke ikke trenger kunnskap om barnebibliotek og en folkebibliotekar ikke trenger kunnskap om inkunabler – var at man da «har lært å se alt bibliotekararbeide som en enhet». Her framheves det integrerte profesjonsperspektivet. Bibliotekaren skal ikke bare besitte de ferdighetene som er nødvendig på hans eller hennes arbeidsplass, men ha et overordnet profesjonsperspektiv som nettopp *ikke* er knyttet til den enkelte virksomheten men overskrider denne og skaper et fellesskap omkring samfunnsoppdraget på tvers av yrkesmessige spesialiteter.

Det fjerde elementet i profesjonsutviklingen i perioden knytter vi til utviklingen av bibliotekpolitikk som politisk felt. Vi har foran argumentert for at en politisering av de oppgavene en profesjon krever jurisdiksjon over, er sentralt i profesjonsutviklingen. Det er utgangspunktet for profesjoners samfunnsmandat – de skal bidra til å realisere noen verdier og mål på vegne av samfunnet som ikke kan overlates til

markedet og enkeltindividene. Det partiet som fra 1935 skulle bli det dominerende regjeringspartiet i 30 år sammenhengende, Arbeiderpartiet, hadde på midten av 1930-tallet et eget bibliotekutvalg. I 1935 fikk Norge sin første lov om folkebibliotek. Loven gjorde ikke folkebibliotekene til en obligatorisk oppgave for kommunene, og den inneholdt ingen bestemmelser om fagutdanning.

Omtrent samtidig engasjerte staten seg i folkeopplysning. De viktigste aktørene her har vært frivillige organisasjoner knyttet til arbeiderbevegelsen, målbevegelsen og avholdsbevegelsen. Både voksenopplæringstenkningen og den demokratiske kulturpolitikken avleiret seg i bibliotekarenes profesjonelle verdigrunnlag.

I løpet av de første tiårene av det 20. århundre var altså grunnmuren for et profesjonsfelt lagt. Men dette framvoksende bibliotekfeltet hadde to særtrekk som har hatt konsekvenser helt fram til nå:

1. Det ene særtrekket er skillet mellom folkebibliotekarene og universitetsbibliotekarene.
2. Det andre særtrekket er den tette sammenvevingen mellom bibliotekfeltet som politisk, administrativt og profesjonelt felt som var tydelig helt fra starten av og har fortsatt fram til det siste. Legene er sentrale aktører på det helsepolitiske feltet, men profesjonsfeltet med dets organisasjoner, konferanser og tidsskrift er uavhengig. Slik er det ikke for bibliotekarene. Norsk bibliotekforening var fra starten en organisasjon for alle aktører på det bibliotekpolitiske feltet – alle som var opptatt av biblioteksaken. Den første formannen, Haakon Nyhuus, var departementets bibliotekkonsulent. Det sentrale fagtidsskriftet *Bok og bibliotek* ble til for få år siden utgitt av det statlige direktoratet og de statlige direktoratene har spilt en sentral rolle på de nasjonale bibliotekmøtene. Har dette hatt konsekvenser for utviklingen av profesjonen? Har det ledet til en svakere institusjonalisering sammenlignet med institusjoner der uavhengigheten og avstanden til politiske og administrative organ er større?

Bibliotekarene og framveksten av et velferds- og utdannings-samfunn

1945 – 1965: Konsolidering og debatt om profesjonsutdanning

Da man startet gjenoppbyggingen etter den andre verdenskrigen kan situasjonen for profesjonen beskrives slik:

- Man hadde fått en grunnmur av profesjonsutdannede bibliotekarer som preget særlig folkebiblioteksektoren, men også fag- og høyskolebibliotek utenfor Universitetsbiblioteket. Der dominerte ansatte med embetseksamen i andre fag.

- Man hadde veletablerte møteplasser for profesjonen i form av nasjonale bibliotekmøter, tidsskriftet *Bok og bibliotek* og Norsk Bibliotekforening
- En utdanning var etablert, men den hadde en svak akademisk forankring. Hovedtyngden av utdannelsen var praksisbasert, og skolen var uten fast ansatte som kunne drive faglig arbeid.
- Bibliotekfeltet var i ferd med å institusjonaliseres som politisk felt gjennom en egen biblioteklov, gjennom departementets bibliotekkontor og gjennom politisk satsting på kulturpolitikk og folkeopplysning. Denne delen av profesjonens institusjonalisering var imidlertid først og fremst knyttet til folkebibliotekene.
- Profesjonen hadde en sterk stilling i den statlige forvaltningen av bibliotekfeltet. Arne Kildal, som innehadde denne stillingen og som fra 1949 var bibliotekdirektør, var profesjonsutdannet bibliotekar. (Som pekt på over var det et uttrykk for det tett sammenvevde forholdet mellom profesjon og byråkrati).

Kultur- og kunnskapspolitikken i det sosialdemokratiske styrt etterkrigs-Norge hadde utjevning og lik tilgang til kultur og kunnskap som et hovedmål. Her kunne bibliotekarene si: Vi representerer en løsning som passer for denne politikken. Gi oss jurisdiksjon over bibliotekene.

Når en profesjon gjør krav på jurisdiksjon over et felt, vil det gjerne legitimeres av kvaliteten i kunnskapsgrunnlaget. Vi har foran sett at kommisjonen av 1919 forsøkte å legitimere bibliotekarprofesjonen med utgangspunkt i det samlede perspektivet på samfunnsoppdraget som en profesjonsutdanning gir. Utdanningen ved Statens bibliotekskole var av kort varighet, ferdighetsorientert og i svært liten grad, om i det hele tatt, akademisk og forskningsforankret. I debatten om profesjonens utvikling på 1950 og 60-tallet var mange sentrale debattanter opptatt av nødvendigheten av å styrke fagutdanningen og bygge den på profesjonsfaglig forskning. Molly Skancke som var biblioteksjef i Trondheim og formann i Norsk Bibliotekforening fra 1951 til 1953 foreslo en 4-årig akademisk bibliotekarutdanning. (Skancke, 1950).

Debatten om profesjonsutdanning var imidlertid preget av skillet i profesjonen mellom folkebibliotekarene og universitetsbibliotekarene. På bibliotekmøtet i 1950 – det samme møtet der Mally Skancke presenterte sitt forslag om en 4-årig akademisk utdanning – holdt universitetsbibliotekar Gudrun Thue et foredrag om utdanningen av fagbibliotekarer (Thue, 1950). Hun understreket behovet for at de vitenskapelige bibliotekene fortsatt måtte være bemannet av bibliotekarer med embetseksamen supplert med en praksisforankret elevutdanning. I forskningsbibliotekene stilles det andre og større krav til kunnskaper i bibliografi og referansearbeid enn det en ren bibliotekfaglig utdanning kan gi, argumenterte hun, og hun raljerte over den sterke vekten på folkeopplysning på Statens bibliotekskole. På universitetene var altså de fagutdannede bibliotekarenes legitimitet lav.

Thues foredrag illustrerer også konflikten mellom folkebibliotekarenes politisk forankrede samfunnsoppdrag knyttet til folkeopplysning og kulturformidling, og fagbibliotekarenes oppdrag knyttet til forskning og informasjonsformidling forankret i det som vanligvis oppfattes som profesjonens særlige kompetanse – kunnskapsorganisering. Denne spenningen har vært – og er fremdeles – et underliggende tema i profesjonens utvikling og i profesjonsinterne konflikter. Geir Vestheim (1997, s. 277-280) beskriver i sin doktoravhandling hvordan sentrale aktører på folkebibliotekfeltet – for eksempel den seinere direktør for Statens bibliotektilsyn mellom 1955 og 1972, Anders Andreassen – i årene etter krigen eksplisitt knyttet profesjonsrollen til folkeopplysning og demokrati. Grethe Eidslott (Eidslott, 1998, s. 52-56) fortolker UBO-sjef og seinere riksbibliotekar Harald Tveteraas' taler på bibliotekmøtene slik at han først og har et fremst teknokratisk syn på bibliotekarrollen. Bibliotekaren skal fremme forskernes førsterett til kunnskapskildene. Med andre ord: Det er ikke allmenhetens demokratiske tilgang til kunnskap som var universitetsbibliotekarenes anliggende og oppdrag.

1965–1985: en vekstperiode for profesjonen

På midten av 1960-tallet kan vi konkludere med at profesjonens jurisdiksjon på folkebibliotekfeltet var forankret i bibliotekinstusjonene selv og i offentligheten, selv om svært mange kommuner ikke hadde ansatt fagutdannet bibliotekar. Jurisdiksjonen hadde imidlertid ingen lovhjemlet forankring, og på universitetsbibliotekene dominerte de universitetsutdannede; der hadde de profesjonsutdannede en svakere stilling.

Perioden 1965–1985 innebar betydelig profesjonell vekst både kvantitativt, men også med hensyn til omfanget av profesjonens jurisdiksjon og utvikling av akademisk forankret profesjonsutdanning og -forskning.

Viktige milepæler i denne perioden var:

- Etableringen av et sentralt organ for koordinering av fag- og forskningsbibliotekene – Riksbibliotekjentesten – i 1969. Etableringen av Riksbibliotekjentesten institusjonaliserte todelingen av profesjonsfeltet og RBT ble etter hvert en viktig arena og profesjonsbygger for fagbibliotekarene, ikke minst gjennom sin omfattende etterutdanningsvirksomhet.
- Den nye *Lov om folkebibliotek* som ble vedtatt i 1971. For første gang ble det stilt krav om fagutdanning til ledere av store kommunale folkebibliotek.
- En kraftig utbygging av profesjonsutdanningen til en tre år uten foregående praksis, og med en stab av fast ansatte lærere med formell akademisk kompetanse.
- En begynnende forskning. Særlig viktig var Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråds program Norsk dokumentdata.

- Eksplosjonen i høyere utdanning med framveksten av distriktshøgskoler, regionale høgskoler ellers, og det nye Universitetet i Tromsø.
- Bibliotekarenes inntogsmarsj i den framvoksende oljeindustrien, der virksomheter som Statoil, Norsk Hydro og Saga Petroleum etter hvert ble blant de viktigste avtakerne av kandidater fra Statens bibliotekhøgskole.

Utviklingen av forskning og utdanning og studenteksplosjonens og de nye distrikthøgskolenes betydning for bibliotekene er behandlet i andre kapitler i denne boka.

Bibliotekloven av 1971: Krav til profesjonsfaglig utdanning

Lov om folkebibliotek, vedtatt i 1971 og iverksatt fra 1972, ble et viktig redskap for å modernisere og bygge ut folkebibliotekene i Norge. Loven var i betydelig grad inspirert av den danske bibliotekloven vedtatt noen år tidligere, i 1965. I profesjonssammenheng var det viktig at loven nå stilte krav om bibliotekfaglig utdanning i form av bibliotekareksamen fra Statens bibliotekskole eller tilsvarende for den som skulle lede kommunale folkebibliotek. I første omgang gjaldt disse bestemmelsene bare kommuner med 8000 innbyggere eller mer. Samfunnsmandatet i lovens formålsparagraf erstattet begrepet «folkeopplysning» med «opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, og har i grunntrekkene holdt seg fram til nå, og er videreført også i lovrevisjonen som ble gjennomført i 2013. Ved den revisjonen ble imidlertid kravene til fagutdanning hos kommunale biblioteksjefer svekket.

I siste halvdel av 1970-tallet skjedde det noe interessant i profesjonssammenheng. Det kan synes som om bibliotekfeltet da avviste og sa nei til én viktig profesjonsbyggende mulighet.

Norges bibliotekhøgskole – en forspilt mulighet?

Forankring i et forskningsbasert kunnskapsgrunnlag er viktig når en profesjon skal gjøre krav på jurisdiksjon over et felt. Her fikk bibliotekarene en gylden mulighet i fanget mot midten av 1970-tallet, en mulighet de sannsynligvis forspilte. I 1971 oppnevnte Kirke- og undervisningsdepartementet et utvalg til å utrede behovet for bibliotekfaglig utdanning på universitets- og høgskolenivå. Utvalget ble ledet av riksbibliotekar Gerhard Munthe og la fram sine innstillinger i form av to NOU-er (NOU 1976:26; NOU 1977:48). Utvalget foreslo etableringen av en Norges bibliotekhøgskole på vitenskapelig høgskolenivå. Skolen skulle deles inn i to avdelinger – en allmenn som skulle tilby treårig utdanning på nivå med det Statens bibliotekskole allerede hadde, og en spesiell avdeling med fire studieretninger der studentene skulle kunne spesialisere seg og fordype seg etter den treårige grunnutdanningen. Som mulighet til å utvikle og befeste bibliotekarenes posisjon som profesjon, skulle en tro et slikt forslag var manna fra himmelen. Det svarte også godt til de kravene til utdanningen som var formulert på bibliotekmøtene på 1950- og 60-tallet.

Men høringsuttalelsene fra miljøet var så sprikende og til dels sterkt negative. Mange av uttalelsene gikk langt i retning av å avvise at bibliotekarene bygger på et abstrakt og forskningsforankret kunnskapsgrunnlag. I stedet ble fagets karakter av å være et praktisk yrke framhevet. Den viktige organisasjonen Kommunale bibliotekarbeideres forening sa eksplisitt nei til utvalgets forslag. Det samme gjorde bibliotekarene som var organisert i Norsk tjenestemannslag. Også Norsk biblioteklag var sterkt kritisk i sin uttalelse. Ordbruken var sterk. Fylkesbiblioteket i Vest-Agder beskrev for eksempel forslagene i innstillingen som overspente. I innstillingen ble det blant annet lagt vekt på at teknologiutviklingen ville kreve kompetanse på høyt akademisk nivå. Også den argumentasjonen ble imøtegått i uttalelsene fra miljøet. Høgskolen i Agder mente for eksempel at bare noen ganske få i bibliotekfeltet ville ha behov for dypgående systemkompetanse. De aller fleste bibliotekarer ville klare seg med enkle og praktiske brukerferdigheter. Synspunktet kan synes beslektet med det Abbott ga uttrykk for i en analyse av bibliotekarprofesjonen 20 år seinere, der han argumenterer for at bare en liten elite blant bibliotekarene vil arbeide med det som er den kunnskapsorganisatoriske kjernekompetansen (Abbott, 1999).

At en så sentral organisasjon på feltet som Norsk bibliotekforening også var skeptisk til sentrale deler av innstillingen om etablering av Norges bibliotekhøgskole, var nok svært tungtveiende når forslaget ble lagt i skuffen (Dyrstad, Gilje, Hanssen, & Ørnholt, 1981). I sum tyder en gjennomgang av høringsuttalelse på at sentrale deler av miljøet så på bibliotekfaget som et praktisk yrke mer enn en akademisk forankret profesjon. Dette er en helt annen tendens enn det man kunne registrere på bibliotekmøtene på 1950 og 1960-tallet, der en akademisering av profesjonsutdanningen ble etterspurt.

Om den negative mottakelsen utvalgets forslag fikk fra miljøet var årsaken til at det ble lagt i en skuff og aldri mer tatt fram, kan vi naturligvis ikke vite. Høgskolesektoren var på det tidspunkt inne i en reformperiode. Distriktshøgskolene var blitt gjort permanente i 1975. Det er langt fra sikkert at departement og politikere var innstilt på å etablere noen ny vitenskapelig høgskole. Men i så fall fikk de god hjelp fra bibliotekfeltet.

Mot en deinstusjonalisering av profesjonen?

I 1985 ble Lov om folkebibliotek revidert. Den juridiske forankringen av bibliotekarenes jurisdiksjon over folkebibliotekfeltet ble da styrket ved at kravet om fagutdanning i prinsippet nå ble gjort gjeldende i alle kommuner, ikke bare for kommuner med mer enn 8000 innbyggere.

Profesjonens utvikling fra midten av 1980-tallet har imidlertid utspilt seg mot en bakgrunn av grunnleggende samfunnsendringer som har hatt betydelige konsekvenser for bibliotekarene og ledet til press mot profesjonen. I politikk og økonomi overtok liberalistisk ideologi hegemoniet fra keynesiansk samfunnsplanlegging og en politikk som hadde resultatlikhet som en viktig verdi. Der

bibliotekarene med sin likhetsideologi før hadde kunnet si til makthaverne at vi har en løsning som passer for deres prosjekt, kunne man ikke det på samme måte lenger i en tid der marked og etterspørsel ble tillagt større vekt og der likhet ikke lenger var en aksiomatisk verdi. Utviklingen av ny informasjonsteknologi med Internett, sosiale medier, e-bøker mv. har hatt dype konsekvenser for profesjonen. Måten mennesker søker etter og bruker informasjon på endrer seg. Bibliotekarer arbeider med organisering og formidling av dokumenter og tekster, men hva er et dokument og hva er en tekst i en digital tid? Framveksten av det flerkulturelle samfunnet skjøt fart i denne perioden. Som en profesjon som har kulturformidling som en sentral del av samfunnsoppdraget sitt, er også dette en utvikling som har konsekvenser for bibliotekarene. Det allmenne utdanningsnivået økte og studenttallet eksploderte.

Press mot det lovbestemte kravet om profesjonsutdanning for kommunale biblioteksjefer

Lovrevisjonen av 1985 innebar som pekt på foran i utgangspunktet en styrking av kravene til profesjonskompetanse hos de kommunale biblioteksjefene⁸. I praksis måtte imidlertid flere av de minste kommunene få unntak fra kravet om utdanning. Etter årtusenskiftet begynte også større bykommuner å søke om unntak fra kompetansekravet. Byer som Fredrikstad, Drammen, Tromsø og Trondheim har eller har hatt kommunal biblioteksjef uten fagutdanning. Det har skapt debatt og bekymring i profesjonen. Da Oslo kommune høsten 2013 valgte å ansette en ikke-bibliotekar som sjef for Deichmanske bibliotek – en stilling som siden Haakon Nyhuus har vært sentral på profesjonsfeltet og som har en ikke ubetydelig signal-funksjon – skapte det en heftig debatt både på bibliotekarenes diskusjonsliste *biblioteknorge* og i Bibliotekarforbundets tidsskrift *Bibliotekaren*. To søkere med profesjonsutdanning som ble funnet for lette, gikk åpent ut og kritiserte ansettelsen og etterlyste «en omfattende debatt om behovet for fagutdannet bibliotekar i lederstillinger» (Rognerød, 2014). Høsten 2015 ble denne debatten intensivert i forbindelse med en del stillingsutlysninger ved Deichmanske bibliotek, der stillingene helt klart var faglige men der bibliotek og informasjonsfaglig utdannelse ikke ble etterspurt.

I 2002 sendte kulturminister Valgerd Svarstad Haugland ut en høringsnotat til endring i *Lov om folkebibliotek* der kravet til fagutdanning var fjernet. Forslaget resulterte i ett av de få – kanskje det eneste – demonstrasjonstoget som har gått gjennom Oslos gater med paroler om betydningen av at landets folkebibliotek ledes av profesjonsutdannet personale, og forslaget ble trukket tilbake.

Under arbeidet med den siste lovrevisjonen i 2013 kom spørsmålet opp igjen. I det forslaget til ny *Lov om folkebibliotek* som ble sendt ut på høring, var det to alternative

⁸ Loven av 1985 reduserte også de styringsmulighetene Statens bibliotektilsyn tidligere hadde hatt til å forme feltet og slik også påvirke profesjonens utvikling, for eksempel gjennom faglige normer og standarder som det var knyttet økonomiske insentiver til.

formuleringer om kompetansekrav. I det ene forslaget ble kravet til profesjonsutdanning beholdt, mens det i det andre ble erstattet med et såkalt funksjonskrav. Stortinget vedtok å beholde utdanningskravet. I forskriften til loven er imidlertid kravet svekket sammenliknet med bestemmelsen fra 1985. Bachelorgrad i et hvilket som helst fag er tilstrekkelig dersom man har minimum 60 studiepoeng bibliotek- og informasjonsfag innbakt i graden. Det tidligere kravet om tre års profesjonsutdanning som ble nedfelt i loven av 1971 er altså redusert til ett år.

En, to eller flere profesjoner?

Innledningsvis stilte vi dette spørsmålet: Utgjør bibliotekarene en profesjon? Har vi å gjøre med mer enn én profesjon – for eksempel en fagbibliotekar- og en folkebibliotekarprofesjon?

At bibliotekarene utgjør en profesjon kan det knapt herske tvil om. Vi har å gjøre med et yrkeskorps som gjennom en felles profesjonsutdanning har utviklet et kunnskaps- og verdimesig fellesskap. Profesjonsutdanningen er akademisert og forskningstilknyttet. Man har felles arenaer nasjonalt og internasjonalt i form av fagtidsskrift, organisasjoner, og regelmessige konferanser som de nasjonale bibliotekmøtene som arrangeres annethvert år. Det finnes også et sterkt internasjonalt profesjonelt nettverk, for eksempel IFLA, som har årlige konferanser som samler flere tusen fra hele feltet og der norske bibliotekarer er svært aktive.

Men er det *ett* felt? Todelingen av feltet mellom folkebibliotekarer på den ene siden og fagbibliotekarer på den andre har vært et gjennomgangstema i dette kapittelet. Det har preget profesjonen siden den tok til å institusjonaliseres for drøyt hundre år siden. Tidligere bibliotekdirektør Asbjørn Langeland (1992) understreker i et bidrag i festskriftet til Bendik Rugaas ulikheten i folkebibliotekarenes og fagbibliotekarenes samfunnsoppdrag. Men samtidig vandrer profesjonsutdannede bibliotekarer åpenbart problem- og friksjonsfritt mellom folkebibliotek, universitets- og høyskolebibliotek og spesialbibliotek. I Sverige vedtok man i 2013 en ny biblioteklov der folkebibliotek og universitets- og høyskolebibliotek har en felles formålsparagraf – det vil si at folkebibliotekarer og fagbibliotekarer har et grunnleggende sett felles samfunnsoppdrag.

Men vi har å gjøre med en profesjon som utviklingen har satt under press.

Press mot etablert verdi- og kunnskapsgrunnlag

Ny informasjonsteknologi har resultert i et press mot profesjonens etablerte verdi- og kunnskapsgrunnlag. Folkebibliotekarer og fagbibliotekarer kan i mange sammenhenger ha ulikt verdigrunnlag, men profesjonen har ett grunnleggende verdimesig fellesskap: Å gjøre kunnskap og kultur allment tilgjengelig. Internettet gir nye muligheter for å realisere den verdien. Open Access og Wikipedia er eksempler på at teknologien gjør informasjon og kunnskap lettere tilgjengelig. Men samtidig er det tendenser i motsatt retning. Informasjons-, kunnskaps- og kulturprodukter blir stadig

viktigere som varer i et informasjons- og opplevelsessamfunn. Det leder til tendenser til en inngjerding som innskrenker tilgangen (Wirtén, 2008). Dette er nå et viktig tema i fagdebatten, i profesjonsforskningen og i praksis.

Bibliotekarers tradisjonelle kjernekunnskap er knyttet til klassifikasjon og indeksering. Det kunnskapshegemoniet utfordres av ny teknologi. Nye medieformater og dokumentformer sprengte det tradisjonelle biblioteket rammer. I arbeidet med å gjøre disse formatene gjenfinnbare, ble andre yrkesgrupper enn bibliotekarer opptatt av metadata og dokumentbeskrivelse. Framveksten av sosiale medier har gjort det mulig for brukere å tilordne dokumenter metadata i form av såkalt sosial tagging. Forholdet mellom den som behersker faget og brukeren endres. Dette har utviklingstrekk som profesjonen har tatt opp i seg.

Abbott (Abbott, 1998) synes å mene at teknologien vil lede til en utvikling der en liten profesjonell elite beskjeftiger seg med det som har vært bibliotekarprofesjonens kjernekompetanse – kunnskapsorganisasjon. Det store flertallet av profesjonsutøvere vil komme til å befinne seg på god avstand fra den faglige kjernen. Ledelsen i Bibliotekarforbundet peker i en artikkel i forbundets tidsskrift *Bibliotekaren* på noe av det samme. Bibliotekarers befatning med kunnskapsorganisasjon varierer – kanskje er det formidling som er morgendagens kjernekompetanse, argumenterer de. Også dette er uttrykk for hvordan teknologien påvirker det etablerte kunnskapsgrunnlaget.

Innledningsvis viste vi til professor Kai Arne Olsens (Olsen, 2012) innlegg i *Aftenposten* der bibliotekene ble avskrevet som relevante institusjoner i dagens digitale informasjonssamfunn, der forskerne etter hans mening har tilgang til den informasjonen de trenger fra sin egen PC. Kulturdebattanten Kristian Meisingset avskrev på tilsvarende vis folkebibliotekenes relevans. (Meisingset, 2012).

Den meritterte bibliotek- og informasjonsvitenskapelige forskeren Dave Nicholas har tatt opp de samme problemstillingene (Nicholas, 2012). Hans nøkkelbegrep er disintermediering (*disintermediation*). Digitaliseringen fjerner behovet for et mellomledd og formidler mellom informasjonen og brukeren. Vi er alle blitt bibliotekarer med direkte tilgang til ressurser der tilgangen tidligere ble kontrollert av et privilegert mindretall, sier Nicholas. Denne utfordringen som digitaliseringen reiser, har ikke bibliotekarprofesjonen utviklet noe adekvat svar på. Informasjonsbrukeren er satt fri, konkluderer han.

Bibliotekarer argumenterer for at slike synspunkter ikke er holdbare. Men om synspunktene til Olsen, Meisingset og Nicholas er utbredte, er det et problem og en utfordring for profesjonens legitimitet. Det representerer et press mot legitimiteten til krav om jurisdiksjon og kan trekke i retning av deinstitutionalisering av profesjonen. Reduksjonene til krav om fagutdanning i Lov om folkebibliotek betyr at den juridiske forankringen av profesjonens jurisdiksjon er svekket. Dersom Olsens og Meisingsets synspunkter er utbredte, betyr det at jurisdiksjonskravet er svekket på

arbeidsplassen (universitetet) og i opinionen. Indikerer ansettelsespolitikken på Deichmanske bibliotek som det er referert til annetsteds i dette kapitlet, en svekkelse av legitimiteten også i de kommunale folkebibliotekene?

Den motvillige profesjonen?

Og som Nicholas' artikkel tyder på: synspunktene gjør seg gjeldende inn i bibliotekfeltet. Kan bibliotekarene beskrives som den motvillige profesjonen? På den ene siden opplever bibliotekarene seg som en profesjon. Demonstrasjonstoget i Oslo da Valgerd Svarstad Haugland foreslo å fjerne utdanningskravet fra bibliotekloven, er et eksempel på det; da Oslo kommune i 2013 valgte å ansette en ikke-bibliotekar som sjef for Deichmanske bibliotek, skapte det betydelig diskusjon på feltet. Men samtidig: Foran har vi sett at bibliotekarene sa nei da en departementsoppnevnt komité foreslo å gi profesjonen en vitenskapelig høgskole. «Skal det være noe mer før vi stenger», spurte assisterende nasjonalbibliotekar Roger Jøsevold retorisk i 2007 (Jøsevold, 2007). To unge bibliotekarer skrev en artikkel i *Bok og bibliotek* i 2009, der budskapet var at norske biblioteks hovedproblem er at det er for mange bibliotekarer der (Svartberg Arntzen & Svaleng, 2009). På folkebibliotekfeltet ser vi en ansettelsespolitikk der kravene til fagutdanning i stillinger med et klart fagansvar, svekkes. Toneangivende ledere på feltet argumenterer for at annen kompetanse er nødvendig. Det kan godt tenkes at det er riktig, - her som på andre felt. Det kan for eksempel argumenteres for at det i skolen ville være nyttig med andre kompetanser og perspektiv enn det de profesjonsutdannede pedagogene representerer. Men lærerprofesjonen vil nok ikke være de første til å proklamere det. At sentrale aktører på et profesjonsfelt aktivt argumenterer for nødvendigheten av annen profesjonskompetanse, er slik sett spesielt og i seg selv et interessant tema for forskning. Hva er bakgrunnen for det? Skyldes det profesjonens tradisjon for uegennyttig altruisme, skyldes det flagellantisme eller skyldes det lav profesjonell selvbevissthet?

Mot en reinsitusjonalisering?

Finnes det et grunnlag for reinstitusjonalisering av profesjonen?

Tendensene som det er pekt på i avsnittet foran, er ikke entydige. I fag der det er avgjørende at man har en mest mulig fullstendig og presis oversikt over kunnskapsstatus på et område, for eksempel i forbindelse med medisinsk forskning og kunnskapsbasert medisin, verdsettes bibliotekarenes tradisjonelle søkekompetanse. I en verden av informasjon er det ikke trivielt å gjøre litteratursøk som er både presise og fullstendige. Skal man kunne søke effektivt, må man ha vite en del om hvordan kunnskap er organisert og strukturert, dvs. bibliotekarprofesjonens tradisjonelle kjernekompetanse. Det er ikke sikkert Abbott har rett når han mener bare et lite mindretall av bibliotekarene trenger kunnskap i den tradisjonelle kjernekompetansen. Slik en allmennlege må ha kunnskap i onkologi, kardiologi, psykiatri mv. for å kunne gi gode råd til sine pasienter selv om hun eller han aldri skal behandle kreft eller

hjerter-karlidelser, slik må bibliotekaren som skal brukere å søke etter informasjon og kunnskap, vite hvordan informasjonen er strukturert og organisert.

Det kan være et utgangspunkt for å vise denne kompetansens relevans også på andre felt som søker å ta i bruk evidensbasert praksis.

Ved en del forskningsinstitusjoner, særlig innen det medisinske feltet, er det ikke uvanlig at bibliotekaren – da dreier det seg om profesjonsutdannede bibliotekarer – går inn i en forskergruppe med sin kompetanse i litteratursøking, og krediteres som medforfatter til publikasjoner fra prosjektet. Dette er en del av framveksten av det som på engelsk kalles «embedded librarianship», som innebærer at bibliotekaren i stedet for å administrere et bibliotek og tilby sine tjenester derfra, inngår som en integrert medarbeider i tverrfaglige forsknings- eller undervisningsteam (Shumaker & Talley, 2009). Embedded librarianship kan være ett utgangspunkt for å gjøre profesjonskunnskapen relevant og dermed bidra til en reinstitusjonalisering av feltet. Når kunnskap og informasjon er allestedsnærværende og ikke lenger avgrenset av et biblioteks vegger, kan ikke profesjonsutdanningen og -praksis la seg stenge inne av disse veggene. Man må gå ut i den verdenen av informasjon der brukerne er strever med å orientere seg.

Andre har sett i retning av informasjonskompetanse og bibliotekaren som en pedagog og lærer med hensyn til å formidle informasjonskompetanse (Lindberg, 2015). Ja, alle kan, som Nicholas påpeker, ha direkte tilgang til informasjon. Men det er ikke, som pekt på over, trivielt å utforme søkestrategier som gir optimale resultat og å vurdere den informasjonen du finner. Det må læres. Bibliotekarer besitter en kompetanse som menneskene i stadig økende grad vil trenge når de skal orientere seg i en kompleks verden av informasjon og kunnskap. Men så kan man spørre. Dersom informasjonssøk krever en særskilt kompetanse som bibliotekarene besitter – vil det ikke da fremdeles være etterspørsel etter bibliotekarer til å gjøre søk, ikke bare undervise i det?

En tredje mulighet for reinstitusjonalisering er formidling. Formidling har alltid vært en sentral del av den bibliotekfaglige kompetansen. Kan hende vil utviklingen føre til at denne delen av profesjonskompetansen blir viktigere på bekostning av den tradisjonelle. Men igjen: Formidling skjer med utgangspunkt i organiserte samlinger. Man må kompetansemessig ha en fot også i kunnskapsorganisasjon – den tradisjonelle kjernekompetansen - for å bli en god formidler.

Samle, formidle, dele.

Litteratur

- Abbott, A. (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430.
- Abbott, A. (2010). Varieties of ignorance. *The American Sociologist*, 41(2), 174-189. <http://doi.org/10.1007/s12108-010-9094-x>
- Audunson, R. (1996). *Change processes in public libraries: A comparative project within an institutionalist perspective [doktoravhandling]*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Barnehaugen (2005). *Lov om barnehager*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Barstad, J., Audunson, R., Hjortsæter, E., & Østlie, B. (2007). *Skulebibliotek i Norge: Kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring*. Volda: Høgskulen i Volda. Hentet 24. april 2015 fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/153960>
- Berntsen, B. (2011). Fagreferentene før og nå: Fagreferentinstitusjonen ved Universitetsbiblioteket i Oslo. I S. Brandsæter & S. A. H. Engelstad (Red.), *Kunnskap – samlinger – mennesker: Universitetsbiblioteket og forskningen gjennom 200 år*. (s. 155-164). Oslo: Universitetsbiblioteket. Hentet fra <http://www.ub.uio.no/om/forskning-prosjekter-publikasjoner/skrifter-ub/hefte06.pdf>
- Bibliotekkomiteen av 1919. (1921). *Innstilling om bibliotekvesenets ordning*. Kristiania: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Bjørkeng, P. K. (2009, 5. juli). Bibliotekenes nemesis. *Aftenposten*. Hentet 20. april 2015 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/bjorkeng/Bibliotekenes-nemesis-6618301.html>
- Byberg, L., & Frisvold, Ø. (2001). Hvorfor folkebibliotek?: Et tilbakeblikk på bibliotek og politisk legitimering ved tre hundreårsskifter. I R. Audunson, & N. Windfeld Lund (Red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn: Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid* (s. 63-87). Bergen: Fagbokforl.
- Bøyum, I., Dahl, T. A., & Pharo, N. (2015). Bibliotekarer blir ved sin lest. I R. Audunson (Red.), *Samle, formidle, dele: 75 år med bibliotekarutdanning* (s. 91-106). Oslo: ABM.media.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W.W. (1991). Constructing an organizational field as a professional project: US art museums 1920 – 1940. I P. J. DiMaggio & W. W. Powell (Red.), *The new institutionalism and organizational analysis* (s. 63-82). Chicago: University of Chicago Press.
- Dyrstad, R., Gilje, I. K., Hanssen, U., & Ørnholt, R. (1981). *Bibliotekarens meninger om oppretting av et hovedfagstudium i biblioteksfag: En spørrekjemaundersøkelse [hovedoppgave]*. Oslo: Statens bibliotekhøgskole.
- Eidslott, G. (1998). *Hjelpetropper for modernisering: Ideologien bak universitets- og høgskolebibliotek i Norge 1954 – 1969 [hovedoppgave]*. Oslo: Historisk institutt, Universitetet i Oslo.

- Folkebibliotekloven (1986). (2014, 1. januar). *Lov om folkebibliotek*. Oslo: Kulturdepartementet. Hentet fra <http://lovdata.no/lov/1985-12-20-108>
- Forskrift om pedagogisk bemanning (2005). Forskrift om pedagogisk bemanning. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Granheim, E. (1988). Hold fast ved ideologien. *Bok og bibliotek*, 55(7), 32-33.
- Grut, A. (2003). «Folk kommer og gaar»: Striftog i Trondheim folkebiblioteks historie 1902 – 2002. Trondheim: Trondheim folkebibliotek.
- Harris, M. (1978). The purpose of the American public library: A revisionist interpretation of history. I B. Totterdell (Red.), *Public library purpose* (s. 39-53). London: Clive Bingley.
- Hasselberg, I. (1969). Kurset EDB i bibliotekene og nyere teknisk utstyr i bibliotekene. *Bok og bibliotek*, 36(1), 22-24.
- Jøsevold, R. (2007). Kampen for tilværelsen, skal det være noe mer før vi stenger? *NB21*, (1), 10-11.
- Langeland, A. (1992). Folkebibliotek og fagbibliotek: Særpreget og samarbeid. I K. Engelstad (Red.), *Bibliotekbagen: Festskrift til riksbibliotekar Bendik Rugaas 50 år* (s. 38-46). Oslo: Riksbibliotekstjenesten.
- Meisingset, K. (2012, oktober). La bibliotekene hvile i fred. *Aftenposten*. Hentet 20. april 2015 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/La-bibliotekene-hvile-i-fred-7026554.html>
- Nicholas, D. (2012). Disintermediated, decoupled and down. *CILIP Update*, 29-31.
- Nilsen, C. A. H. (2007). *Mellom forankring og forandring: En kvalitativ undersøkelse av holdninger og verdisyn hos ansatte ved Drammensbiblioteket*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Nolin, J. (2008). *In search of a new theory of professions*. Borås: University of Borås.
- Olsen, K. A. (2012, 12. august). Trenger vi Universitetsbiblioteket? *Aftenposten*. Hentet 20. april 2015 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/Trenger-vi-Universitetsbiblioteket-6963898.html>
- Pharo, P. (2011). Fra boksamling til bibliotek. I S. Brandsæter & S. A. H. Engelstad (Red.), *Kunnskap - samlinger - mennesker: Universitetsbiblioteket og forskningen gjennom 200 år* (s. 73-78). Oslo: Universitetsbiblioteket i Oslo. Hentet fra <http://www.ub.uio.no/om/forskning-prosjekter-publikasjoner/skrifter-ub/hefte06.pdf>
- Profesjon. (2014, 28. september). I *Store norske leksikon*. Hentet 20. april 2015 fra <http://snl.no/profesjon>
- Profession. (2015, 13. mars). I *Wikipedia*. Hentet 20. april 2015 fra <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Profession&oldid=651177029>
- Rognerød, E. (2014). To dårlige tapere? *Bibliotekaren*, 22(1), 4-7.
- Salvesen, G. (2001). Hva kjennetegner kvalitetsarbeidet i norske folkebibliotek? I R. Audunson, & N. Windfeld Lund (Red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn: Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid* (s. 246-268). Bergen: Fagbokforl.
- Schreiber, T. (2006). Bibliotekarprofesjonen siden 1960'erne. I T. Schreiber & H. Elbeshausen (Red.), *Bibliotekarerne: En profesjon i et felt af viden, kommunikation og teknologi* (s. 15-46). Fredriksberg: Samfundslitteratur.

- Selznick, P. (1984). *Leadership in administration*. Berkeley: University of California Press.
- Shumaker, D., & Talley, M. (2009, 30. juni). *Models of embedded librarianship: Final report*. Hentet fra <http://hq.sla.org/pdfs/EmbeddedLibrarianshipFinalRptRev.pdf>
- Svartberg Arntzen, J., & Svaleng, Ø. (2009). For mange bibliotekarer i norske bibliotek. *Bok og bibliotek*. Hentet fra <http://www.bokogbibliotek.no/for-mange-bibliotekarer-i-norske-bibliotek>
- Thue, G. (1950). Elevutdannelsen ved forskningsbibliotekene. *Bok og bibliotek*, 17, 318-325.
- Torstensson, M. (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksdeerna*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Vestheim, G. (1997). *Fornuft, kultur og velferd: Ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk* [doktoravhandling]. Oslo: Samlaget.
- Vaage, O. F. (2012). *Norsk kulturbarometer 2012*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Wirtén, E. H. (2008). *Terms of use: Negotiating the jungle of the intellectual commons*. Toronto: University of Toronto Press.

Takk til Tor Arne Dahl og Øivind Frisvold for krevende og utfordrende men fruktbare kommentarer og innspill.